

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ В
ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

студента 2 курсу, 4м групи,

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Комерційне право»

Нещерета Антона Михайловича

Науковий керівник

к.ю.н., доц.

Лата Наталія Федорівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доцент

Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Господарсько-правовий зміст розрахункових операцій	6
1.2. Особливості правового регулювання розрахунків в господарській діяльності	16
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	
2.1. Правове регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками	24
2.2. Перспективи правового регулювання здійснення господарських розрахунків в умовах формування системи електронних платежів	31
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток нормативно-правової бази у сфері регулювання розрахунків у господарській діяльності є важливою передумовою формування системи економічних відносин. Здійснення розрахункових операцій є одним з рушійних та стимулюючих факторів розвитку економічних процесів в національному господарстві. Тому, зважаючи на це, на сьогодні виявлено нагальну потребу в удосконаленні системи правового регулювання розрахунків між окремими суб'єктами господарювання, а також між підприємствами та органами адміністрування податків. Нормативні акти у сфері регулювання економічних відносин, що виникають у процесі організації господарських розрахунків, постійно удосконалюються відповідно до зміни контексту економіко-правового середовища. Це зумовлює необхідність постійного відслідковування останніх змін у законодавстві з регулювання розрахункових відносин, що пояснює високий ступінь актуальності теми дослідження.

Здійснення правового регулювання розрахункових операцій також виступає одним з важливих факторів забезпечення правових вимог до ведення законної господарської діяльності. Наявність регламентованих на законодавчому рівні правил та процедур розрахунків між окремими суб'єктами господарювання дозволяє забезпечити належний рівень платіжної дисципліни, налагодити систему фінансового обліку та звітності при відображенні господарських операцій, сформувати базис для фінансово-економічної безпеки господарської діяльності.

Питання змісту регулювання розрахунків у господарській діяльності досліджували ряд науковців, серед яких можна виділити таких як С.М. Брайченко [41], Н.М. Внукова [45], С.В. Глібко [45], О.О. Дмитрик [45], І.М. Жуков [47], А.С. Колісник [41], О.В. Кравчук [49], О.О. Любар [50], С.В. Майстренко [41], М.А. Пожидаєва [59], І.М. Трало [65] та інших. Однак, подальшого дослідження потребують питання удосконалення правового

регулювання розрахунків в контексті реформування системи господарсько-правових відносин. Особливої актуальності набувають процеси регулювання розрахунків в електронній формі з використанням електронних платіжних систем та систем електронного документообігу, особливо у часи боротьби з коронавірусом та обмеження очних контактів.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі вивчення практичного досвіду діяльності суб'єктів господарювання в Україні, правового аналізу нормативних джерел прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері правового регулювання розрахунків в господарській діяльності.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- визначити господарсько-правовий зміст розрахункових операцій;
- дослідити особливості правового регулювання розрахунків в господарській діяльності;
- обґрунтувати засади правового регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками;
- охарактеризувати особливості правового регулювання здійснення господарських розрахунків в умовах формування системи електронних платежів.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають в процесі здійснення господарських розрахунків між суб'єктами господарювання.

Предметом дослідження є правове регулювання розрахунків в господарській діяльності.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано комплекс методів наукового пізнання: загальнонаукові (історичний, методи комплексного, формально-логічного, структурно-функціонального та синтезу), а також спеціальні наукові методи (порівняльно-правовий і формально-юридичний). Метод комплексного аналізу допоміг виявити стійкі структурні зв'язки між різними складовими процесу формування системи правового регулювання розрахункових операцій. За допомогою методу формально-

логічного та структурно-функціонального аналізу розкрито зміст та особливості правових норм, що визначають особливості регулювання господарських розрахунків в Україні. За допомогою порівняльно-правового методу проведено співставлення змісту відповідних норм законодавства, що визначають правове регулювання господарських розрахунків. Системно-функціональний метод надав можливість вивчити і дослідити правові аспекти реалізації розрахункових правовідносин.

Наукова новизна полягає в комплексному дослідженні основних проблем правового регулювання розрахунків у господарській діяльності та подальшій розробці доктринальних положень у цій сфері. Зокрема, елементи наукової новизни містяться у розроблених пропозиціях щодо правового регулювання розрахункових відносин між суб'єктами господарювання.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правове регулювання розрахунків з персоналом з оплати праці», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення господарської діяльності». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 138-143.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання у сфері правового регулювання розрахунків між суб'єктами господарювання. Зібраний матеріал і висновки до нього можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 58 сторінок, із яких основна частина роботи займає 49 сторінок. Список використаних джерел складається з 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Господарсько-правовий зміст розрахункових операцій

Упродовж еволюції економічної та правової системи України відбувалися істотні зміни у трактуванні поняття «розрахункові операції». Багато вчених вважають вирішення даної проблеми одним із важливих завдань економічної сфери, але і в даний час не існує єдиного підходу до визначення сутності досліджуваного поняття. Досить часто зміст розрахункових операцій відображає основні характеристики господарського обороту, в результаті якого виникають взаємні вимоги та зобов'язання між контрагентами (сторонами правочинів). Однак, підхід ототожнення розрахункових операцій із процесом формування та погашення зобов'язань є найбільш поширеним [5].

Форма основних нормативно-правових актів Національного банку України (надалі - НБУ) у сфері розрахункових відносин (інструкції, розпорядження) базується на тому, що їх сторони можуть обирати лише спосіб та форму розрахунків, а всі інші акти є, як правило, є суворо регламентованими. Також варто зауважити, що механізм переказу грошей однаковий для цивільних, економічних, адміністративних, бюджетних, податкових та інших грошових зобов'язань. Тому деякі автори розглядали розрахунки не як своєрідний обов'язок, а як форму посередницьких відносин [41, с. 46].

Необхідно розрізняти вимоги та причини формування правовідносин у сфері здійснення господарських розрахунків. Обов'язковою умовою розрахунків є фінансово-правові відносини, які безпосередньо не впливають на виникнення зобов'язань між окремими сторонами, однак мають відношення до передумов проведення господарської операції. Такі відносини є певною передумовою для проведення господарських операцій, включаючи кредитні відносини, угоди про банківські рахунки, продаж надходжень в іноземній валюті (для розрахунків в

іноземній валюті) тощо [42, с. 12]. Підставою для виникнення розрахункових відносин є платіжне зобов'язання, яке визначає вид та форму виставлення рахунків у ділових стосунках і виражається у відповідній частині господарського договору, як «процедура виставлення рахунків».

Розглядаючи зміст господарських розрахунків слід обґрунтувати їх визначення, яке наведене у нормативному документі «Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», яка була затверджена постановою Національного банку України (далі-НБУ) №22 від 21.01.2004 [27]. Відповідно до даного нормативного акту, безготівкові розрахунки можна визначати як здійснення переказів коштів з рахунків розпорядників коштів на рахунки відповідних контрагентів (розрахунки за товари, роботи та послуги). Додатково до розрахункових операцій належать операції з переказу коштів банками на рахунки відповідних контрагентів, що здійснюються згідно укладених договорів банківського обслуговування та подання суб'єктом господарювання заявки на проведення коштів [27]. Здійснення операцій з переказу коштів передбачене у електронній формі.

Задля більш чіткого визначення юридичного змісту поняття господарських розрахунків слід надати характеристику наступним елементам даного поняття: підставам виникнення розрахункових правовідносин, зміни чи припинення володіння рахунками; суб'єктам здійснення операції з переказу та отримання коштів, тощо.

Для здійснення розрахункової операції необхідна підстава для проведення платежу. Правовою основою платежу є розпорядження власника рахунку на здійснення переказу коштів контрагенту. Здійснення даного розпорядження відбувається в односторонньому порядку, тобто, зазвичай, не потрібною є додаткова згода банку для проведення платежу. Однак, у деяких ситуаціях (наприклад, підпадання транзакції під критерії додаткового фінансового моніторингу, банк має право вимагати у клієнта додаткової інформації стосовно джерела походження коштів, уточнення реквізитів отримувача коштів, тощо [51, с. 313].

Таким чином, для господарських розрахунків необхідною є наявність рахунків платника, які відкриваються на підставі договору на банківське обслуговування рахунків. Однак, наведене твердження варто піддати частковій критиці, оскільки для здійснення переказу грошей можна і не використовувати послуги банку (ч. 2 ст. 1089 Цивільного кодексу України) [5].

Доповнюючи вище сказане, варто відмітити, що розрахункові операції можуть здійснюватися з метою зарахування зустрічних вимог (ст. 601 Цивільного кодексу України) [5] або як засіб переказу коштів.

Під розрахунковими відносинами Ю.Ю. Пустовіт розуміє цивільні акцесорні правовідносини особливого виду, які виникають між суб'єктами основного зобов'язання (в деяких випадках із залученням спеціального суб'єкту) з метою припинення грошового зобов'язання, обумовленого основним правочином, і які після виникнення отримують самостійного та незалежного значення, тобто вже не можуть бути закінченими в інший спосіб як погашення саме грошового зобов'язання [60].

Л.В. Панова дотримується думки, що відносини у сфері здійснення господарських розрахунків за своєю природою є економічними. Мета здійснення господарських розрахунків полягає у їх відповідності нормам господарського права. Це зумовлено тим, що розрахункові операції неможливо відділити від комплексу економічних взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами та поділити на фінансові, цивільні, та інші сфери [56, с. 48]. На думку авторки, розрахункові правовідносини слід розглядати як сукупність цивільних та фінансових елементів, оскільки їх штучний поділ може спотворити справжню природу цих правовідносин. Авторка також вказує на складність правового регулювання розрахункових відносин.

Варто погодитися з наведеною думкою, оскільки регулювання правовідносин у сфері здійснення розрахункових операцій варто розглядати через призму організованого та регламентованого юридичними нормами процесу фінансово-економічної взаємодії між підприємствами та організаціями.

Характеризуючи умови виникнення розрахункових правовідносин, О.М.

Гайдаржийська, О.В. Костонюк та В.С. Вишневська відзначають, що вони можуть виникнути не лише на підставі самого процесу здійснення платежів, а на підставі виникнення відповідних договірних зобов'язань. Одним з важливих критеріїв для забезпечення розрахунків між суб'єктами господарювання є наявність економічного зв'язку між ними [43, с. 72].

Жуков І.М. та Нікуліца Д.Р. відзначають, що операції господарських розрахунків у безготівковій та готівковій формах мають обов'язково регулюватися на законодавчому рівні. На погляд авторів, розрахункові операції у сфері господарських відносин мають на меті виплату (переказ) коштів платником отримувачу, яким може бути інше підприємства (організація) або ж сам платник у разі переказу коштів платника між його рахунками. При цьому, основними учасниками здійснення розрахункових операцій є банк платника та отримувача коштів, власне платник та отримувач. У випадку здійснення готівкових розрахунків кошти передаються без посередництва банку [47, с. 102; 55].

Семенов А.Ю. та Цирулик С.В., хаарктеризуючи особливості розвитку новацій на ринку платіжних послуг, відзначають, що у юриспруденції під розрахунками розуміють дії боржника, спрямовані на погашення грошового боргу [62, с. 329]. Тобто розрахункові відносини - це технологія виконання грошових зобов'язань. Розрахункові відносини виступають складовою різних елементів власності.

На нашу думку, основний економічний зміст розрахункових відносин закріплений у їх здатності супроводжувати господарські операції. Це забезпечується, з одного боку, участю банків у цих відносинах, а з іншого - через невідповідність термінів передачі товарів і грошей, що вимагає окремого механізму переказу грошей та наявність банку як посередника. Варто додати, що організація розрахункових відносин передбачає їх здійснення у безготівковій формі, у формі готівки, векселя та інших формах. Останні не тільки не мають форму прямого впливу на господарські операції, але й характеризуються незмінними ознаками публічного права: переважанням нормативно-правових

актів, контрольних та наглядових функцій банків, наявністю адміністративних та економічних санкцій у разі порушення відповідних нормативних актів.

На наш погляд, правова природа здійснення розрахункових операцій обумовлюється необхідністю їх чіткої регламентації на законодавчому рівні. Однак, можна навести приклади, коли розрахункові операції не здійснюються в рамках правового поля: здійснення розрахунків з використанням криптовалют через неузаконені криптовалютні платформи, розрахунки готівкою без їх обліку, тощо. Тому, для чіткого визначення змісту розрахункових відносин слід звернути увагу на основні принципи, на яких має базуватися законодавче забезпечення переказів та платежів між суб'єктами господарювання.

Так, Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. виділили наступні принципи формування платіжного обороту у процесі господарських розрахунків [57, с. 312]:

- підприємства всіх форм власності повинні зберігати власні та позикові кошти на рахунках в установах банку, за винятком залишків готівки в їх касах, у межах, встановленому банком;
- суб'єкти господарювання мають право вибирати методи і спосіб оплати з тих, що передбачені чинним законодавством;
- час оплати має бути максимально наближеним до відвантаження товару, виконання роботи чи надання послуг;
- виплати з рахунку компанії здійснюються банком за згодою власника рахунку та відповідно до порядку, встановленого керівництвом компанії, а також розрахункової та договірної дисципліни;
- суб'єкти господарювання мають право вибирати банки для відкриття поточних та депозитних рахунків [57, с. 312].

У статті 341 Господарського кодексу України визначено, що у разі здійснення розрахункових операцій усі платежі через банківські установи здійснюються шляхом перерахування відповідних сум з рахунку платника на рахунок одержувача або шляхом взаємозаліку взаємних зобов'язань та грошових вимог [2].

Єрмолаєва М.В. трактує розрахункові операції як складову проведення

комерційних операцій [46, с. 218]. На думку авторки, розрахунки підприємств є необхідною передумовою здійснення товарно-грошового обміну, задоволення попиту населення та реалізації товарів. Завдяки раціонально організованим розрахунковим операціям суб'єкти господарювання мають можливість підтримувати стабільний фінансовий стан та здійснювати розвиток своєї діяльності, регулювати рівень і структуру активів, активно впливати на процеси реалізації товарів і рівень соціально-економічної ефективності власної діяльності загалом [46, с. 218]. На наш погляд, варто було б розглянути організацію розрахункової операції з позиції фінансового обліку та особливостей їх документообігу.

Брайченко С.М., Колісник А.С. та Майстренко С.В. відзначають, що формування розрахункових операцій є процесом досить відповідальним. Переважна частка у здійсненні господарських операцій з використанням розрахунків між суб'єктами господарювання, припадає на банківські установи. Вони виконують функцію посередника у здійсненні платіжних операцій. Варто відмітити, що при цьому банківські установи не виступають стороною виникнення зобов'язань між учасниками господарської операції. На нашу думку, викладене не в повній мірі охоплює усі можливі бізнес-кейси здійснення господарських операцій. Зокрема, при здійсненні господарських операцій з використанням інструментів факторингу, форфейтингу та акредитиву банківські установи, навпаки, виступають однією зі сторін здійснення розрахункової операції та мають відповідні зобов'язання перед іншими учасниками комерційних угод [41, с. 46].

Виплати за розрахункові процеси здійснюються в межах залишку кредиту на рахунку платника. При необхідності банк може надати платнику позику для компенсації. Так само Гайдаржийська О.М., Костонюк О.В. та Вишневська В.С. висловлюють свою позицію в юридичній літературі, заявляючи: «Фактично розрахункова операція за участю банків є послідовним процесом здійснення переказу коштів між рахунками контрагентів» [43, с. 72]. Юридичні гарантії, що забезпечують відносини між учасниками розрахункових операцій, включають, з

одного боку, гарантію права клієнта вільно розпоряджатися своїми коштами через банк, а, з іншого боку, встановлене законодавством визначення термінів здійснення операцій за банківськими рахунками.

Гарантії прав власника рахунку включають неприпустимість обмеження їх права розпорядження. Банки не мають права відмовляти клієнтам у здійсненні операцій, передбачених законодавством та договором банківського рахунку. Характерною рисою розрахункових процесів є те, що банк знімає кошти з рахунку за бажанням клієнта. Без вказівок клієнта списання коштів дозволяється лише за рішенням суду та у випадках, передбачених законом та за погодженням між банком та клієнтом.

Банк списує кошти в порядку надходження бухгалтерських документів та порядку їх оформлення з одночасним надходженням грошей та безгрошів'ям [46, с. 216]. Розрахунок відбувається на основі розрахункових документів, які відповідно до чинного законодавства включають платіжні доручення, платіжні вимоги, запити на замовлення, векселі, чеки, банківські картки та інші платіжні інструменти.

У юридичній літературі та практиці представлені переваги процедур розрахунків перед грошовою формою [47, с. 101]. Ці переваги значною мірою обумовлені роллю, яку розрахункові операції відіграють у господарській діяльності. Таким чином, розрахункові операції відіграють важливу роль у прискоренні обороту та зменшенні потреби в готівці в обігу. Через безготівкові розрахунки готівка зосереджена в банках, а тимчасово вільні кошти є одним із джерел кредиту. Широко використовувана безготівкова форма дозволяє визначити, наскільки готівка видається та вилучається з обігу. Нарешті, можливість перевірити потік грошей на рахунках суб'єктів господарювання забезпечує повноту сплати податків та інших платежів, що позитивно позначається на бюджетній системі держави в цілому [47, с. 101].

Розрахункові операції за складом учасників поділяють на міжгосподарські та міжбанківські, які обслуговують, відповідно, відносини між клієнтами банків та між банками. Розрахункові операції в даному аспекті являють розрахунки, що

проводяться без участі готівки, тобто в сфері господарського обороту з використанням ахунків банків.

За об'єктами розрахунків, тобто залежно від призначення платежу, розрахункові операції поділяють на дві групи: 1) розрахунки за товарними операціями; 2) розрахунки за нетоварними операціями.

Платежі за матеріальні активи та послуги займають основне місце у формуванні господарських операцій. Залежно від місця виконання, такі розрахункові операції часто класифікуються наступним чином:

- розрахункові операції, здійснені в межах визначеної держави (внутрішньодержавні);
- міжнародні розрахункові операції (розрахунки відбуваються між контрагентами, розташованими на території різних держав).

Важливо виділити ряд принципів, за якими здійснюються розрахункові операції:

1. Грошові кошти всіх економічних одиниць (як власних, так і позикових) підлягають зобов'язанню зберігати їх на поточних та інших рахунках у банківських установах.

2. Розрахункові операції між компаніями та фізичними особами здійснюються через банки шляхом переказу коштів із поточних рахунків платника на кореспондуючі рахунки одержувачів грошей.

3. Розрахунки з постачальниками товарів та послуг зазвичай здійснюються після отримання товару або факту надання послуги. На практиці часто для організації таких операцій використовується передоплата як одна з форм розрахунків.

4. Банки мають приймати доручення на перекази коштів від суб'єктів господарювання лише в межах наявних на їх рахунках коштів або за рахунок банківської позики.

5. Кошти мають вноситися на рахунок одержувача після списання відповідних сум з рахунків платника.

6. Банки надає своїм клієнтам послуги зі здійснення переказу коштів на

договірній основі та виконує їх доручення на переказ.

7. Суб'єкти господарювання самостійно обирають способи оплати та вказують їх при укладанні угод між собою.

8. Взаємні претензії між платниками та одержувачами коштів мюють розглядаися сторонами в процедурі оскарження без участі банку [57, с. 312-313].

Спосіб оплати характеризує процедуру зняття коштів з рахунків платника. У сучасній системі розрахункових операцій суб'єкти господарювання використовують різні способи оплати: перерахування грошових коштів (безпосередньо не пов'язане з банківським кредитом) з поточного рахунку платника; надання позики банком шляхом прямого перерахування грошей із кредитного рахунку платника на банківський рахунок постачальника; розрахунок шляхом заліку взаємної заборгованості платників, за якими взаємні зобов'язання боржників і кредиторів один перед одним погашаються в рівновеликих сумах і лише за різницею здійснюється платіж на загальних підставах; гарантована оплата постачальнику з попереднім депонуванням коштів на окремих банківських рахунках в установах банку за місцем знаходження платника і з наступним їх списанням з цього рахунку після зарахування грошей на рахунок одержувача в установі банку, де йому відкритий поточний рахунок [46, с. 221].

Також, на думку Яценко М.С. та Бондаренко А.О. [69, с. 27-28] важливо виділяти постійні та одноразові розрахункові вимоги. Звичайні залишки зустрічних вимог належать до постійного заліку між контрагентами. Одноразові розрахунки передбачають взаємозалік зустрічних вимог між двома компаніями або між групою компаній та організацій. Організація розрахункового обороту повинна відповідати особливим вимогам, які визначаються інтересами економічного розвитку. Найважливішим є забезпечення того, щоб кожен суб'єкт господарювання своєчасно отримував кошти за продукт чи послугу, які вони надають, що допомагає прискорити надходження оборотних коштів на рахунки підприємств. З іншого боку, суб'єкти господарювання повинні прагнути своєчасно виконувати усі необхідні розрахунки за зобов'язаннями, які

виникають у них перед працівниками та бюджетом.

Як відзначає Пустовіт Ю.Ю., порядок здійснення розрахункових операцій відіграє важливу роль в ефективній організації операцій з поточних рахунків у тих випадках, коли залишків і надходжень готівки недостатньо для всіх платежів. Порядок виплати - порядок вилучення коштів з поточних та інших рахунків (крім кредитних та депозитних рахунків) у разі сплати простроченої суми платежів та зняття коштів для їх повного погашення. У сучасних умовах використовуються такі основні форми розрахункових операцій: платіжні доручення; платіжні вимоги-доручення; елементи управління; акредитиви; векселі; платіжні вимоги; замовлення на самовивіз (замовлення) [60].

Таким чином, розрахункові відносини - це технологія виконання грошових зобов'язань. Обов'язковою умовою розрахунків є фінансово-правові відносини, які безпосередньо не впливають на виникнення зобов'язань між окремими сторонами, однак мають відношення до передумов проведення господарської операції. Для господарських розрахунків потрібна наявність рахунків платника, які відкриваються на підставі відповідного договору між ним і банком. Відносини у сфері здійснення господарських розрахунків за своєю природою є економічними. Мета здійснення господарських розрахунків полягає у їх відповідності нормам господарського права. Це зумовлено тим, що розрахункові операції неможливо відділити від комплексу економічних взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами та поділити на фінансові, цивільні та інші сфери. Розрахункові операції у сфері господарських відносин мають на меті виплату (переказ) коштів платником отримувачу, яким може бути інше підприємства (організація) або ж сам платник у разі переказу коштів платника між його рахунками. При цьому, основними учасниками здійснення розрахункових операцій є банк платника та отримувача коштів, власне платин та отримувач. У випадку здійснення готівкових розрахунків кошти передаються без посередництва банку.

1.2. Особливості правового регулювання розрахунків в господарській діяльності

Правове регулювання правовідносин у сфері здійснення розрахункових операцій варто розглядати через призму організованого та регламентованого юридичними нормами процесу фінансово-економічної взаємодії між підприємствами та організаціями. У цьому ракурсі варто звернутися до поглядів ряду науковців, що досліджували окреслену проблематику.

На думку Брайченко С.М., Колісник А.С. та Майстренко С.В., правове регулювання розрахункових відносин у господарській практиці завжди виникає тоді, коли на законодавчому та договірному рівнях передбачено обов'язок конкретного контрагента забезпечити своєчасно та в повному обсязі здійснення переказу коштів на користь постачальника [41, с. 46]. Водночас, доповнюючи дане твердження, варто не забувати про відповідні правові передумови та наслідки настання зобов'язань між сторонами щодо здійснення розрахунків у ході господарської операції.

На думку Трало І.М., виникнення обов'язку щодо здійснення розрахунків може обумовлюватися наступними причинами:

- а) виконання договірних умов між контрагентами (здійснення переказів коштів за поставлені товари чи послуги, здійснення виплат працівникам відповідно до умов трудових договорів, тощо).
- б) виникнення зобов'язань за податковими платежами та зборами (забезпечення своєчасною та повної сплати податків та інших обов'язкових платежів);
- в) прийняття відповідних рішень органами державної влади (виникнення штрафів, пені, тощо) [65, с. 100].

Важливим аспектом правового регулювання розрахункових відносин, на наш погляд, є визначення кола сторін, що приймають в них участь. Як відзначає Пустовіт Ю.Ю., окрім безпосередніх сторін господарської операції до суб'єктів безготівкових розрахункових правовідносин відносять банк, платника та

одержувача, які у безпосередніх різновидах розрахунків мають свою персональні назви: платник, виконуючий банк, чекодавець, одержувач, чекодержатель, бенефіціар, заявник акредитиву тощо) [60]. Такий тип організації дозволяє зберігати працездатність мережі за умови будь-якої конфігурації її учасників. Також, широко практикується використання Р2Р мереж, які мають сервери, але їх функція полягає вже не лише у наданні сервісів, а й у підтримці інформації з приводу сервісів, що надаються клієнтами мережі [60].

О.В. Кравчук звертає увагу на те, що, предметом розрахункових правовідносин є грошові кошти. В ході розрахунку між особами за допомогою «безготівкових грошей», суми яких обліковані на рахунках у банку, реалізовується функція платежу, яка властива «готівковим грошам». До цього також слід додати електронні гроші та криптовалюту [49, с. 95].

Таким чином, можна стверджувати, що правова основа здійснення розрахунків у господарській діяльності передбачає визначення чітких законодавчо регламентованих меж щодо переказу коштів між різними контрагентами, у відповідності до існуючих між ними договірних умов, які також мають певні правові рамки.

Надалі варто охарактеризувати нормативно-правове забезпечення здійснення розрахункових операцій в Україні, що виражене наступними нормативно-правовими актами: Законами України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [8], «Про банки та банківську діяльність» [9], «Про електронні довірчі послуги» [11], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [13], «Про валюту та валютні операції» [10], Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженим Постановою Правління Національного Банку України від 19.05.2020 № 65 [22], Положенням про валютний нагляд, затвердженим Положенням НБУ від 03.01.2019 № 13 [19] та ін. Окремо необхідно відмітити проведену консолідацію валютного регулювання в Законі

України «Про валюту і валютні операції» [10], який був прийнятий 21.06.2018 р., а набув чинності 07.02.2019 р.

Також функції додержання публічних інтересів мають спеціальний вплив на банківські операції, про що свідчить порядок повідомлення банківських установ органів фіскальної служби про відкриття рахунків суб'єктам господарювання (п. 1.14 Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків суб'єктів господарювання та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів, затвердженої Постановою НБУ від 12.11.2003 № 492, ст. 69 Податкового кодексу України) [17, 4]. Крім того, публічними інтересами обґрунтовується обмеження на готівковий обіг для суб'єктів господарювання та фізичних осіб, який встановлено розділом II Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого ПП НБУ від 29.12.2017 р. № 148 [20], і передбачає фактичне переведення розрахунків в господарській діяльності в безготівкову форму, що неможливо без використання поточного рахунку, який в цьому аспекті стає більше засобом реалізації господарської компетенції, ніж самостійною послугою.

Варто відмітити, що необхідність захисту й встановлення пріоритету публічного інтересу зумовлений, насамперед, його особливою значущістю. Ключовим питанням при забезпеченні як публічних, так і приватних інтересів споживачів при переказі коштів є постійне функціонування платіжних систем та виконання цього завдання доступними засобами регулювання і усунення ризиків в платіжних системах.

Відповідно до викладеного вище, доцільно прослідкувати класифікацію та ідентифікацію ризиків, які виникли в платіжних системах та розглядаються в Положенні НБУ «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11.06.2018 № 64 [26], «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351 [21], «Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні» від 28.11.2014 № 755 [23], а

також в проекті Методичних рекомендаціях НБУ з управління ризиками у платіжних система [40].

Слід також акцентувати увагу, на тому, що змістом безготівкових розрахункових правовідносин є права і обов'язки їх суб'єктів, до джерел яких віднесено: а) договори (ч. 2 ст. 1071 Цивільного України) [5]; б) нормативно-правові акти (закони, постанови, накази тощо). Суть даних прав та обов'язків визначено у ст. 1066 ЦК України, що банк зобов'язаний [5]:

- приймати та зараховувати на клієнтський рахунок, грошові кошти, які туди надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування та видачу відповідних сум з рахунка;

- не має права визначати та контролювати напрями використання грошових коштів клієнта та встановлювати інші, непередбачені договором або законом, обмеження його права розпоряджатися грошовими коштами на власний розсуд, наприклад, у ч.1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [13].

Водночас, підтримуючи погляди І.М. Жукова на зміст та природу правового регулювання розрахункових відносин, переважаючим методом виступає саме імперативний метод праворегулювання, притаманний фінансовому праву, який, проявляється у тому, що [47, с. 99]:

- порядок здійснення безготівкових розрахунків суворо регламентовано імперативними фінансово правовими нормами, що містяться у спеціальному законодавстві;

- розрахунки виступають проявом функціонування банківської системи та елементом банківської діяльності як такої. У цьому зв'язку з чим вони, безперечно, входять до предмета правового регулювання фінансового права. При цьому особлива роль щодо регулювання безготівкових розрахунків належить Національному банку України;

- в якості інституту розрахункових операцій виступають не лише майнові

(цивільно-правові), але й організаційно-розпорядчі відносини господарські та інформаційні відносини [47, с. 99].

Правове регулювання та забезпечення розрахунків у господарській діяльності, базується на критеріях, які є обов'язковими [65, с. 100]:

1) безготівкові розрахунки здійснюються сторонами цивільно - правового зобов'язання через банки з відкритих ними розрахункових, поточних та інших рахунків, умови яких дозволяють виробляти платежі за розпорядженням клієнта, дане твердження на даний момент частково вірно зв'язку поширенням криптовалют та електронних грошей [65, с. 100];

2) учасники розрахунків можуть вибирати і закріплювати в договорі будь-яку форму розрахунків, передбачену законом, встановленими згідно з ним банківськими правилами і вживаними в банківській практиці звичаями ділового обороту. Банки не вправі відмовити клієнтам у вчиненні таких операцій, якщо інше не передбачено договором банківського рахунку або законом коли банк в праві відмовити у здійсненні фінансової операції [65, с. 101];

3) у розрахункових цивільно - правових відносинах кошти з рахунків списуються за розпорядженням власника рахунку, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством або договором між банком і клієнтом. Волевиявлення власника рахунку може бути виражене або у формі прямої вказівки банку про перерахування коштів або шляхом переказу готівки або у формі письмової згоди на платіж на вимогу, пред'явленим третьою особою;

4) банк не має права визначати та контролювати використання грошових коштів, що знаходяться на рахунку клієнта, і встановлювати не передбачені законодавчими актами або договором обмеження його права розпоряджатися грошовими коштами на власний розсуд [65, с. 101];

5) банк, який бере участь у розрахунках за цивільно-правовим зобов'язанням контрагентів, сам не стає стороною в цьому зобов'язанні. Він є стороною договору банківського рахунку і лише за його виконання відповідає перед своїм клієнтом;

б) безготівкові розрахунки проводяться на підставі документів

встановленої форми [65, с. 102].

Діяльність будь-якої банківської установи та уся банківська сфера пронизана інформаційними відносинами, при цьому їх головним аспектом виступає саме інформація [49, с. 95], оскільки під час здійснення безготівкових розрахунків утворюються документи передбачені нормативно- правовим актами Національного банку України.

Законодавством України передбачено, що договір банківського рахунку формалізує уповноваження банку на здійснення розрахункових операцій від імені суб'єктів господарювання (у тому числі перекази коштів та кредитування рахунків, здійснення інших операцій та послуг банками, що передбачають переказ коштів та функціонуванню платіжних систем).

Договір банківського рахунку (ст. 1066, 1068 Цивільного кодексу України) передбачає прийняття коштів на рахунок та перерахування з рахунку, вчинення інших дій [5]. Предметом договору є відкриття банком своїм клієнтам поточних рахунків для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України [46, с. 221].

Перелічене підкреслює комплексність правової конструкції банківського рахунку і, як відмічається, І.М. Жуковим, договір на відкриття та обслуговування банківського рахунку являє собою складну сукупність правовідносин як приватно-правових так і публічно-правових, згідно з яким, банк зобов'язується відкрити клієнту рахунок, зберігати кошти на цьому рахунку, зараховувати суми, які надійшли на рахунок, виконувати розпорядження клієнта про їх перерахування і про проведення інших банківських операцій [47, с. 100].

У 2017 році було визначено чинний на сьогодні Перелік операцій з розрахунково-касового обслуговування, які не є об'єктом оподаткування», затверджений ПП НБУ від 01.08.2017 № 73 [29]. Так до нього було включено операції з відкриття (закриття) рахунків клієнтів у банківських металах, операції із електронними платіжними засобами. Також був розширений сам перелік окремих видів розрахунково-касового обслуговування. Як приклад можна

навести доповнення переліку операції з документарного оформлення чи підтвердження розрахунків клієнтів наданням довідок, що стосуються розрахунково-касового обслуговування клієнтів [про відкриття/закриття, наявність рахунків, підтвердження залишків коштів на рахунках, відсутність чи наявність кредитів, курс гривні до іноземних валют та банківських металів, стан розрахунків за до-говором (кредиту/позики, експорту/імпорту тощо), здійснені операції з купівлі, продажу, обміну іноземної валюти, у тому числі для погашення кредиту], а також інформації, необхідної для формування аудиторського звіту тощо [29].

При відкритті кореспондентських рахунків права та обов'язки сторін не обмежуються тільки відкриттям рахунку та проведенням переказів коштів. Так, виходячи з інформації, що міститься в судових рішеннях, при укладенні договору про встановлення кореспондентських відносин між ПАТ Банк «Контракт» та ПАТ Акціонерний Банк «Укргазбанк» було визначено, що останній по вказаному договору відкриває позивачу кореспондентські рахунки Лоро у доларах США та гривнях, що разом далі іменуються кореспондентські рахунки, надає комплекс послуг із розрахункового обслуговування за операціями з використанням банківських платіжних карток міжнародної платіжної системи MasterCard Worldwide згідно з умовами договору доручення. (ПАТ АБ «Укргазбанк» діє як повірений) [49, с. 95].

Договір еквайрингу стає додатковим до договору про розрахунково-касове обслуговування, оскільки вводить нову послугу торговцям-клієнтам банку. Тому і порядок розрахунків відрізняється від умов договору на розрахунково-касове обслуговування. Прикладом недосконалості законодавства та проявами цього в договорах є дані, що містяться в Постанові Верховного Суду України від 7 березня 2018 року по справі № 910/10154/17 [37]. Так, за договором торговець зобов'язується сплатити/відшкодувати на користь еквайра суми коштів за зазначеними операціями, а також сплатити всі витрати еквайра, пов'язані із здійсненням відповідних платежів. Разом з тим, за договором еквайрингу торговець надає еквайру право здійснювати договірне списання

коштів з будь-яких рахунків торговця, будь-яких сум, належних до сплати торговцем за договором, у том у числі з метою виконання зобов'язань перед еквайром [37].

Отже, правова основа здійснення розрахунків у господарській діяльності передбачає визначення чітких законодавчо регламентованих меж щодо переказу коштів між різними контрагентами, у відповідності до існуючих між ними договірних умов, які також мають певні правові рамки. Регулювання розрахункових відносин у господарській практиці завжди виникає тоді, коли на законодавчому та договірному рівнях передбачено обов'язок конкретного контрагента забезпечити своєчасно та в повному обсязі здійснення переказу коштів на користь постачальника. Регулювання правовідносин у сфері здійснення розрахункових операцій варто розглядати через призму організованого та регламентованого юридичними нормами процесу фінансово-економічної взаємодії між підприємствами та організаціями. Сьогодні в Україні діє досить велика кількість різноманітних нормативних актів, у сфері регулювання розрахункових відносин. Більша частина з них стосується наглядової діяльності з боку НБУ, який виступає регулятором фінансової системи України. Окремі положення та інструкції НБУ регламентують порядок виконання банками розрахункових операцій між окремими суб'єктами господарювання. Водночас у Цивільному та Господарському кодексах України містяться положення, що визначають передумови виникнення зобов'язань у розрахункових відносинах між суб'єктами господарювання.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

2.1. Правове регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками

Особливості правового регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками полягають насамперед в тому, що протягом певного проміжку часу, який визначає тривалість здійснення господарської операції (зокрема від документального факту відвантаження товарів або надання послуг до моменту здійснення оплати за них), необхідним є чіткий перелік процедур та правил щодо урегулювання виникнення та погашення зобов'язань між сторонами. В Україні правові засади регулювання обов'язків між сторонами у ході здійснення господарських операцій з відвантаження продукції, надання послуг, відображення у бухгалтерських звітах інформації про зобов'язання і розкриття її у фінансовій звітності визначено у ряді загальних та спеціальних (з питань регулювання облікової політики підприємств) нормативних документах.

Організація розрахункових операцій з покупцями та постачальниками в Україні регламентується законами України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [8], «Про банки та банківську діяльність» [9], нормативно-правовими актами НБУ, у тому числі Інструкцією Про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів [17], Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [27] тощо. Зокрема, Постанова НБУ №22 «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків клієнтів банків та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків. Вимоги цієї Інструкції поширюються на всіх учасників безготівкових розрахунків, а також на стягувачів та обов'язкові для

виконання ними [27].

Додатково варто відмітити, що рівень формування зобов'язань за розрахунками між сторонами господарських операцій визначається багатьма чинниками, а саме: вид продукції, місткість ринку певною продукцією, умови договору, прийнята на підприємстві система розрахунків тощо. У цьому аспекті важливо звернути увагу на наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» [36].

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності [32]. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (далі - підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності. Це Положення (стандарт) застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, установлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [32].

Відповідно до ПСБО 11, зобов'язання включають [32]:

- короткострокові кредити банків;
- поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків; короткострокові векселі.

Крім того, документальне оформлення операцій з нарахування, погашення та списання поточних зобов'язань повинно максимально висвітлювати параметри операцій, оскільки первинні документи, реєстри обліку та відповідні форми звітності є доказовою базою при розгляді спорів та врегулюванні

заборгованості [32].

Організація та здійснення відображення суми та структури зобов'язань згідно наведених стандартів обліку та відповідне відображення їх у фінансовій звітності залежить від того, наскільки правильно здійснено класифікацію зобов'язань та вибрано класифікаційні ознаки. Учасники розрахункових операцій відкривають рахунки в порядку, що встановлюється нормативно-правовими актами Національного банку України з питань відкриття та використання рахунків, а також рахунки для обліку коштів у розрахунках за конкретними операціями (акредитиви, розрахункові чеки тощо) [43, с. 73].

Учасники розрахункових операцій відкривають у будь-яких банках України за власним вибором і за згодою цих банків рахунки, передбачені Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, що затверджена постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. №492 [17]. Відповідно до наведеного нормативного документу, для відкриття поточного рахунку юридичні особи надають установам банків такі документи: 1) документ, що посвідчує особу (паспорт або інший документ); 2) документ, що засвідчує повноваження відповідної особи, яка відкриває рахунок, здійснювати таку операцію; 3) заява на відкриття поточного рахунку у відповідному банку [17]. Варто також додати, що у випадку, коли поточний рахунок юридичної особи було вже відкрито у банку, то заяву подавати не потрібно.

Банк не має права визначати та контролювати напрями використання коштів клієнта та встановлювати інші, не передбачені договором або законом, обмеження його права розпоряджатися коштами на власний розсуд. Інструкція про розрахункові операції в Україні в національній валюті встановлює, що для здійснення розрахункових операцій можуть застосовуватись такі види платіжних інструментів: меморіальний ордер, платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, платіжна вимога, розрахунковий чек, акредитив. Крім того, документи можуть надаватися на паперових носіях та в електронному вигляді [17].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» [6], НБУ встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій та розрахунків за допомогою електронних документів. Національний банк України забезпечує здійснення міжбанківських розрахунків через свої установи, дає дозвіл на проведення міжбанківських розрахунків через прямі кореспондентські відносини комерційних банків та через їх власні розрахункові системи [6].

Відповідно до Податкового кодексу України за порушення строків перерахування податків, зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів або державних цільових фондів, установлених Законом України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" банк сплачує пеню за кожний день прострочення, включаючи день сплати у встановлених законом розмірах, та штрафні санкції, а також несе іншу відповідальність, установлену Податковим кодексом України за порушення порядку своєчасного та повного внесення податку, збору (обов'язкового платежу) до бюджету або державного цільового фонду. При цьому платник податків звільняється від відповідальності за несвоєчасне або неповне зарахування таких платежів до бюджетів та державних цільових фондів, включаючи нараховану пеню та штрафні санкції [4].

Визначення поняття договору та видів договорів здійснено у Цивільному кодексі України. Стаття 626 даного нормативного документу трактує поняття "договір" як домовленість двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [5]. Види договорів, які є підставою для інформування відповідальних осіб щодо розрахунку з дебіторами та кредиторами, описано у Цивільному кодексі України. Умовно такі договори можна поділити на три групи:

– для регулювання довгострокової дебіторської та кредиторської заборгованості – довгострокового вексельного забезпечення;

- для регулювання поточної дебіторської та кредиторської заборгованості
- договір купівлі-продажу; договір поставки; договір міни; договір комісії;
- для регулювання права вимоги інкасації дебіторської заборгованості – договір доручення; договір факторингу; договір цесії [5].

Характеризуючи особливості формування розрахункових відносин між покупцями та постачальниками, варто звернути увагу на деякі законодавчі моменти щодо фіксації та взаємного заліку зустрічних однорідних вимог. Зокрема, можна навести приклад судової практики з Рішення Господарського суду Волинської області №97313332 від 25.05.2021 р. [38].

Відповідач у запереченнях на відповідь на відзив від 23.04.2021 зазначає, що у зв'язку із закінченням строку поставки, визначеного у вимозі, у позивача виникло зобов'язання повернути відповідачу отримані ТОВ "Ніра" кошти в сумі 1 804 172 грн. 38 коп., тобто виникло грошове зобов'язання. В порушення вимог п. 201.10 ст. 201 Податкового кодексу України позивач не зареєстрував податкові накладні [4], у зв'язку з чим відповідач був позбавлений права включити суму ПДВ до складу податкового кредиту та скористатись правом на зменшення податкового зобов'язання на суму 573 573 грн. 08 коп. У цьому випадку є причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю позивача щодо виконання обов'язку зареєструвати податкові накладні та неможливістю включення сум ПДВ до податкового кредиту відповідача, а також зменшення податкового зобов'язання на зазначену суму, яка фактично є збитками цієї особи. Отже наявні всі елементи складу господарського зобов'язання [38].

Згідно із статтею 241 Цивільного кодексу України правочин [5], вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим зокрема у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання. Наступне схвалення юридичною особою правочину, вчиненого від її імені представником, з перевищенням повноважень, унеможлиблює визнання такого правочину недійсним.

Отже, стаття 241 Цивільного кодексу України презюмує наявність у представника певного обсягу повноважень, належним чином та у встановленому порядку наданих йому особою, яку він представляє, а також встановлює випадки й умови набуття чинності правочином, вчиненим від імені довірителя його представником, коли останній перевищив обсяг наданих йому повноважень. За таких обставин ця норма Цивільного кодексу України не може бути застосована до правовідносин, коли правочин укладений від імені особи іншою особою, яка взагалі не була уповноважена на таке представництво і не мала жодних повноважень діяти від імені свого довірителя, а отже, не могла їх і перевищити [5].

Відповідно до частин 1, 2 статті 598 Цивільного кодексу України зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання на вимогу однієї зі сторін допускається лише у випадках, установлених договором або законом [5].

Відповідно до статті 601 Цивільного кодексу України зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги. Зарахування зустрічних вимог може здійснюватися за заявою однієї із сторін [5].

Аналогічні положення містяться у частині 3 статті 203 Господарського кодексу України [2]. Зарахування зустрічних однорідних вимог є особливим способом припинення одночасно двох зобов'язань, в одному із яких одна сторона є кредитором, а інша - боржником, а в другому - навпаки (боржник у першому зобов'язанні є кредитором у другому). Допускаються випадки, так званого часткового зарахування, коли одне зобов'язання (менше за розміром) зараховується повністю, а інше (більше за розміром) - лише в частині, що дорівнює розміру першого зобов'язання. В такому випадку зобов'язання в частині, що залишилася, може припинитися будь-якими іншими способами.

При цьому вимоги, які можуть підлягати зарахуванню, мають відповідати таким умовам: 1) бути зустрічними (кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, а боржник за першим зобов'язанням є кредитором за другим); 2) бути однорідними; 3) строк виконання щодо таких вимог настав, не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги [5].

Недопустимість зарахування зустрічних вимог визначено статтею 602 Цивільного кодексу України, відповідно до положень якої не допускається зарахування зустрічних вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю; про стягнення аліментів; щодо довічного утримання (догляду); у разі спливу позовної давності; за зобов'язаннями, стороною яких є неплатоспроможний банк, крім випадків, установлених законом; в інших випадках, встановлених договором або законом [5]. За змістом статті 202 Цивільного кодексу України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [5]. Правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори). Одностороннім правочином є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами.

Отже, заява про зарахування зустрічних вимог є одностороннім правочином. Зарахування зустрічних однорідних вимог як односторонній правочин є волевиявленням суб'єкта правочину, спрямованим на настання певних правових наслідків у межах двосторонніх правовідносин. Інститут заліку покликаний оптимізувати діяльність двох взаємозобов'язаних, хоч і за різними підставами, осіб. Ця оптимізація полягає в усуненні зустрічного переміщення однорідних цінностей, які складають предмети взаємних зобов'язань, зменшує ризик сторін, який виникає при здійсненні виконання, а також їх витрати, пов'язані з виконанням [38].

Таким чином, вимоги, які можуть підлягати зарахуванню, мають бути зустрічними (кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, а боржник за першим зобов'язанням є кредитором за другим); однорідними (зараховуватися можуть вимоги про передачу речей одного роду); строк

виконання таких вимог настав, не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги.

Отже, виходячи з вищевикладеного, варто відмітити, що правові засади регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками розкрито у багатьох нормативних документах. Проаналізувавши особливості правового регулювання розрахунків з постачальниками та замовниками, можна зробити висновки про те, що усі питання, які стосуються виникнення зобов'язань між сторонами та визначення і визнання їх сум, здійснюється у відповідності до положень бухгалтерського обліку, а питання, пов'язані з урегулювання безпосередньо розрахункових операцій, регламентовані нормативно-правовою документацією НБУ. Цивільний кодекс України регулює виникнення зобов'язань між суб'єктами господарювання. Однак, варто відмітити, що основними нормативними документами, які регулюють правила обліку зобов'язань між різними сторонами господарської угоди, є положення (стандарти) обліку (національні та міжнародні). При цьому з 2012 року в Україні національні стандарти обліку було адаптовано під вимоги міжнародних стандартів. Різниця між ними полягає лише у порядку висвітлення окремих аспектів визначення сум взаємних зобов'язань за розрахунками між контрагентами. Порядок здійснення розрахункових операцій з погашення зобов'язань за господарськими операціями визначається рядом положень та інструкцій НБУ. Податкові аспекти регулювання розрахунків між сторонами господарських операцій регламентовано у Податковому кодексі України.

2.2. Перспективи правового регулювання здійснення господарських розрахунків в умовах формування системи електронних платежів

В сучасних умовах розвитку системи господарських розрахунків в Україні можна виділити ряд законодавчих проблем, які викликають численні дискусії та передбачають свого подальшого вирішення. До найбільш поширених питань варто віднести наступні:

- питання розрахунків з використанням інвойсів;
- питання використання електронних грошей у проведенні розрахункових операцій.

Наведені питання стоять досить гостро, оскільки практика використання інвойсів в системі розрахунків між компаніями за кордоном вже давно є загальноприйнятою. В Україні ж значення інвойса прирівняно до значення рахунку, який не є первинним документом. Також електронні гроші сьогодні вже стали невід'ємною частиною фінансового життя. Проведення операцій розрахунків між суб'єктами господарювання через системи небанківських платіжних платформ (наприклад, PayPal), також є досить поширеною практикою в країнах ЄС, США, Канаді, тощо.

Повернемося до питання розрахунків з використанням інвойсів. На сьогодні, як було зазначено вище, статус інвойсу прирівняний до статусу рахунку. Тобто, згідно положення статті 1 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" від 16.07.1999 № 996-XIV, первинний документ є документом, що включає в себе інформацію про здійснення суб'єктом господарювання певної господарської операції [7]. Тобто, визнання інвойса первинним документом знаходяться цілком в правовій площині. Інвойс може бути визнаний первинним документом, оскільки згідно законодавства містить усю необхідну інформацію про господарську операцію.

Водночас, Державна податкова служба України посилається на те, що інвойс не може бути використаний для підтвердження господарської операції. Вона мотивує цей факт тим, що у статті 1 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" від 16.07.1999 № 996-XIV під господарською операцією має бути подія, наслідком якої має стати зміна в структурі зобов'язань або майна (активів) суб'єкта господарювання [7].

Тобто, ми бачимо, що точка зору Державної податкової служби України не суперечить чинному законодавству, коли вони вимагають при податковій перевірці наявність актів виконаних робіт, окрім наявних рахунків, та не визнають факт здійснення події, пов'язаної з проведенням господарської

операції в системі обліку підприємства, якщо для цієї операції відсутнім є акт виконаних робіт.

Відповідь на наведену правову колізію знайти досить складно. До того ж варто звернути увагу на те, що визнання інвойса (рахунка-фактури) як документа, що може підтвердити операцію, є досить проблематичною зоною при здійсненні імпорتنих операцій (імпорт товарів або послуг). Досить часто іноземні постачальники не можуть надати акти виконаних робіт, оскільки їх облікові системи не передбачають наявність такого документа. Зокрема, якщо розглянути ситуацію, коли іноземна компанія надала українській компанії певні послуги (наприклад, послуги з виділення комерційного акаунту-підписки в Zoom для проведення ділових зустрічей онлайн), то представники іноземного постачальника послуг надсилають своїм контрагентам лише рахунки-фактури (інвойси). Будь-які прохання надіслати якісь акти виконаних робіт, аби мати змогу провести операцію придбання акаунту Zoom через систему фінансового та податкового обліку в Україні, натикаються на відповіді стосовно неможливості надати таку документацію. Наведений приклад є індивідуальним прикладом з досвіду автора випускної роботи. Але цей досвід один з багатьох кейсів та є показовим, наскільки серйозною є проблема.

Відповідно до статті 187.1 Податкового кодексу України [4], час, коли відбувається формування зобов'язань по податку на додану вартість у процесі здійснення відвантаження товару або надання відповідної послуги згідно договірних умов між контрагентами, є дата, що відповідає (або знаходиться в діапазоні) періоду оподаткування, в якому відбувся сам факт здійснення господарської операції.

До того ж, згідно вимог статей 137.1 та 137.4 Податкового кодексу України [4], фінансовий результат від здійснення операції між контрагентами відображається в системі обліку продавця (постачальника) на дату надання послуг або ж на дату поставки. Тому, відповідно до умов податкового кодексу, датою поставки робіт чи послуг є момент створення та підписання документу,

що характеризує (визначає) сам фактаж здійснення операції з надання послуг чи виконання робіт відповідним контрагентом (постачальником).

Отже, проблематика використання інвойсів у відповідності до вимог Податкового кодексу України (статті 137.1, 137.4 та 187.1) полягає, насамперед, у часовій різниці між фактом проведення оплати (при надходженні оплати на рахунок постачальника у нього виникає податкове зобов'язання з ПДВ за умови, що передбачена передплата) та факту надання самої послуги (при підписанні доакумента, що засвідчує факт надання послуги, у платника податку виникає зобов'язання з ПДВ, за умови, якщо передбачена післяплата) [4].

Використання такого документу як акт виконаних робіт, дата фактичного здійснення платежу за послуги та дата підписання акту можуть мати різний час. До того ж, строк оплати може визначатися конкретним договором або ж бути прописаним в акті виконаних робіт. Термін постачання послуг може відрізнитися від дати оплати, дати підписання акту.

На наш погляд, для усунення наведеної правової колізії доцільним є внесення змін до Податкового кодексу України, а саме:

- додати по статті 187 пункту 1 додатковий підпункт а), який викласти наступним чином:

а) у разі здійснення оплати за товари чи послуги на підставі рахунку-фактури (інвойсу), вважати дату виставлення такого рахунку-фактури (інвойсу) датою здійснення господарської операції для тих випадків, коли платник податку не надасть підтвердження іншої дати виконання господарської операції відповідно за актом виконаних робіт.

На наш погляд, наведена правка, хоч і є мінорною, але досить значною мірою перевертає наявну правову проблему щодо узаконення інвойсів як підтверджуючих первинних документів на фіскальному рівні.

Для сучасних держав важливим є регулювання та розвиток національних платіжних систем, які інкорпорують безліч суб'єктів і не є закритими, оскільки взаємодіють із національними платіжними системами інших країн, утворюючи міжнародну платіжну систему. У свою чергу, в рамках міжнародної платіжної

системи працюють такі універсальні суб'єкти, які формують власні комплексні системи емісії та супроводу процесу обігу/використання засобів розрахунків (пластикових карт та інших засобів платежу), до найбільших і відомих відносяться VISA та MasterCard, менш відома система ПРОСТІР, активне просування якої стало відповіддю на санкційний тиск із боку Заходу. Усе це доводить актуальність теми регулювання та розвитку платіжних систем нашої країні [46].

На сьогоднішній день законодавство встановило низку обмежень щодо використання системи електронних розрахунків. Серед них є пряма заборона нараховувати відсотки на залишок або здійснювати виплати з винагороди клієнта [66]. Фактично, електронні гроші є еквівалент реальних коштів, конвертованих в електронні гроші шляхом формування відповідного запису, що відображає розмір зобов'язань оператора перед клієнтом. Явище ЕРС становить інтерес як з економічної, так і з теоретико-правової точки зору, а норми правового регулювання (особливо щодо операторів - емітентів) вимагають серйозного доопрацювання, наприклад, так звані системи закритого типу, де емітент сам є основним контрагентом власників електронних грошей, не виділено в окрему категорію і для них не сформовано окремі правила регулювання, хоча більшість операторів ЕД країн ЄС, які працюють на базі транспортних компаній, готельних мереж, ресторанів, парків розваг віддають перевагу саме цьому принципу організації [64, с. 96].

Незважаючи на те, що електронні гроші набули широкого поширення в Україні, законодавцем було залишено суттєву прогалину в правовому регулюванні цієї сфери. Декілька років тому єдиним нормативним правовим актом, що регулює оборот електронних у вітчизняній економіці, фактично є Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2346 [8], який передбачає «посвідчення прав розпорядження грошовими сумами, що знаходяться на рахунку, електронними засобами платежу та іншими документами з використанням їх аналогів власноручного

підпису, кодів, паролів та інших засобів, що підтверджують, що розпорядження надано уповноваженою на це особою».

У доктринальному відношенні сформувалося кілька основних підходів до класифікації правової конструкції електронних грошей. Так, з одного погляду електронні кошти слід як права вимоги до емітенту, яке фіксується з допомогою спеціальних технічних коштів. З іншого погляду, електронні гроші - це безготівковий засіб особливого роду платежу [46].

Пізніше певна правова невизначеність можливості відображення операцій з електронними грошима була усунена згідно Постанови Національного банку України «Про внесення змін до Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України» від 14.01.2020 № 4 [16]. Згідно з цим нормативним актом, електронні платіжні засоби можуть бути відображені згідно правил фінансового обліку, аналогічно як звичайні готівкові гроші або гроші на рахунку в банку. При цьому, електронні гроші в даному контексті слід розглядати як засоби, які попередньо надані однією особою (особою, яка надала кошти) іншій особі, яка враховує інформацію про розмір наданих коштів без відкриття банківського рахунку (зобов'язаній особі), для виконання грошових зобов'язань особи, яка надала кошти, перед третіми особами та щодо яких особа, яка надала кошти, має право передавати розпорядження виключно з використанням електронних засобів платежу [46].

Тим не менш, досі виникає серйозна правова невизначеність щодо характеру та типу договорів, які становлять розрахунки за допомогою електронних грошей. Так, проаналізувавши клієнтську угоду про використання системи "Web-Money", ми можемо побачити, що права та обов'язки оператора та користувача відповідають нормам Господарського кодексу України [2].

Крім цього, умови його укладання шляхом акцепту публічної оферти містять всі ознаки (гл. 68 Цивільного кодексу України [5]), якими регулюються відносини доручення (ч. 2 ст. 305 Господарського кодексу України [2]). В основі використання платіжної системи WebMoney є угода про використання чеків в електронній формі. Відповідно до нього чекодавець (WebMoney) гарантує будь-

якій особі-власнику, що здійснює розрахункові операції, використовуючи електронні чеки на пред'явника (далі - ЕЧП), видані чекодавцем за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, оплату грошової суми, зазначеної в ЕЧП, після пред'явлення ЕЧП відповідно до правил банку, який є платником по ЕЧП. Зобов'язання чекодавця припиняються з моменту списання з рахунку чекодавця на підставі пред'явлення ЕЧП грошової суми, що відповідає ЕЧП. Що стосується юридичної конструкції, то з угоди випливає, що дані операції відносяться до безготівкових розрахунків у вигляді видачі електронних чеків на пред'явника. На жаль, ЕЧП не є чеками у господарсько-правовому розумінні цього терміну, оскільки відсутні реквізити, обов'язкові для чеків; отже, здійснення операцій через систему WebMoney відбувається за формою безготівкового розрахунку, а скоріш у межах агентського договору. Необхідно також враховувати, що платником за чеком може бути зазначений тільки банк, хоча оператором ЕРС (відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2346 [8]) може бути і небанківська організація, яка має право на здійснення переказів грошових коштів без відкриття банківських рахунків і пов'язаних із нею інших банківських операцій» [66].

На сучасному етапі розвитку банківських послуг як в Україні, так і у світі в цілому, привертає така їх сфера як Інтернет-банкінг, система електронних платежів, а також здійснення інших видів діяльності банками із залученням електронних інформаційних засобів. Серед найближчих до цієї сфери відноситься функція НБУ щодо визначення напрямів розвитку сучасних електронних банківських технологій, створення та забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування, розвитку створених НБУ платіжних та облікових систем, контроль за створенням платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації (п. 7 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Національний Банк України» [6]).

До недавнього часу при проведенні переказу коштів фізичними особами основні пріоритети та переваги, які відмічаються в сучасній банківській

діяльності, значна кількість не мали чіткої правової форми або не відповідали правовим інститутам, або приводили до порушень інтересів суб'єктів господарювання.

Останнім часом законодавство України поступово змінюється у бік регулювання інформаційної та кібербезпеки банківської діяльності в тому числі під час здійснення розрахункових операцій.

Так, Положенням про захист електронних банківських документів з використанням засобів захисту інформації Національного банку України, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 26.11.2015 № 829 [18], було врегульовано підстави та порядок отримання засобів захисту інформації Національного банку України, які використовуються в системі електронних платежів Національного банку України та інформаційних задачах. Сторонами цих правовідносин є, з одного боку, організація як банківська або інша установа, яка є безпосереднім учасником системи електронних платежів Національного банку України (далі - СЕП) та/або інформаційних задач і використовує засоби захисту інформації Національного банку, а з іншого боку - НБУ. Відповідно до п. 19 цього Положення умовами для отримання засобів збереження інформації (далі – ЗЗІ) є [18]:

1) приєднання організації-замовника до Єдиного договору для отримання таких видів послуг Національного банку України: розрахунково-інформаційного обслуговування в системі електронних платежів Національного банку (для учасників СЕП); системою електронної пошти Національного банку України; із надання в користування засобів захисту інформації Національного банку України, крім випадків, якщо організацією-замовником є державні установи, перелічені у п. 19 цього Положення;

2) забезпечення відповідності приміщень, у яких будуть оброблятися електронні банківські документи, використовуються та зберігаються ЗЗІ, вимогам, визначеним Правилами;

3) призначення посадових осіб, відповідальних за зберігання та використання ЗЗІ;

4) наявність лист-доручення (довіреність) про отримання конкретних ЗЗІ особі, відповідальній за отримання ЗЗІ для організації [18].

Забезпечення інформаційної безпеки здійснюється, зокрема, за допомогою: 1) технологічних засобів контролю, вбудованих в програмно-технічні комплекси СЕП, які не можуть бути відключені. У разі виявлення нестандартної ситуації, яка може свідчити про підозру щодо несанкціонованого доступу до СЕП від імені певного учасника СЕП, автоматично припиняється приймання початкових електронних розрахункових документів та повідомлень від цього учасника; 2) застосування декількох методів шифрування інформації які, серед іншого, забезпечують сувору автентифікацію відправника та отримувача електронного банківського документа, цілісність кожного документа в результаті неможливості його підроблення або несанкціонованого модифікування в шифрованому вигляді [18].

Внутрішній контроль за функціонуванням такої системи безпеки розрахунків здійснюється за допомогою обов'язкового інформування організацією Департаменту безпеки НБУ про порушення, виявлені ЗЗІ та порушення діяльності власне ЗЗІ та управління ними. В цьому аспекті привертає увагу ст. 13 Закон України «Про електронні довірчі послуги» [11], відповідно до ч. 2 якої встановлюється максимальний ліміт на інформування контролюючих органів про порушення безпеки персональних даних клієнтів у 24 години. Також у Положенні про захист електронних банківських документів з використанням засобів захисту інформації Національного банку України встановлено надавання письмових або усних відомостей на вимогу Департаменту безпеки про стан ЗЗІ та їх використання, стан захисту інформації в системах, на які поширюються вимоги Національного банку щодо інформаційної безпеки, технологію оброблення електронних банківських документів в організації та систему захисту інформації під час їх оброблення [18].

Зовнішній контроль за функціонування ЗЗІ здійснюється за допомогою таких процедур як проведення планових та позапланових перевірок стану інформаційної безпеки в організаціях Департаментом безпеки НБУ, відповідно

до Положення про порядок перевірки стану інформаційної безпеки в банківських та інших установах, які використовують засоби захисту інформації Національного банку України, затвердженого ПП НБУ № 829 [18].

Ще одним нормативно-правовим актом, що регулює безпеку розрахунків є Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України, затверджене ПП НБУ від 28 вересня 2017 року № 95 [25], в основу якого було покладено міжнародні стандарти з інформаційної безпеки такі як ISO/IEC 27001, ISO/IEC 27002 та PCI DSS [25]. Метою цього акту є забезпечення ефективного захисту від кібератак на банківські установи. Відповідно до цього Положення на банківську установу покладається обов'язок повного забезпечення кібербезпеки, що тягне за собою широке залучення ІТ спеціалістів. Так, зокрема, кожен банк зобов'язаний утворити власну систему управління інформаційною безпекою (далі - СУІБ). Для цього формується колективний керівний орган з питань впровадження та функціонування СУІБ (далі - керівний орган СУІБ) або наділити цими повноваженнями існуючий колективний керівний орган банку та розробити відповідне положення. До складу керівного органу СУІБ обов'язково входять голова правління банку та/або його заступника, що відповідає за інформаційну безпеку банку, керівники підрозділів банку - власники критичних бізнес-процесів банку та керівник підрозділу банку з управління ризиками [25].

Крім того Банк зобов'язаний створити підрозділ з інформаційної безпеки не менше як із двох працівників зі складу штатних працівників банку, а також призначити відповідальну особу за інформаційну безпеку банку (Chief information security officer, CISO), яка має повноваження, достатні для прийняття управлінських рішень (посада не нижче заступника голови правління банку), та забезпечує: 1) стратегічне керівництво з питань інформаційної безпеки банку; 2) визначення напрямів розвитку інформаційної безпеки банку, їх відповідність стратегії розвитку банку; 3) відповідність заходів безпеки інформації потребам бізнес- процесів/банківських продуктів; 4) контроль за впровадженням заходів безпеки інформації в банку [25].

Необхідно звернути увагу, що Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України містить термін «критичні бізнес-процеси банку» як бізнес-процеси діяльності банку, визначені банком критичними щодо інформаційної безпеки за результатом їх оцінювання банком за такими критеріями: конфіденційність, цілісність, доступність. Таким чином можна зробити висновок, що фактично НБУ передає повноваження визначення з метою подальшого посиленого контролю потенційно-небезпечних процесів банків самим банкам, з урахуванням специфіки їхньої діяльності [25].

Положенням про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України на банк покладаються обов'язки щодо контролю за користувачами. Так, зокрема, банк зобов'язаний запровадити такі заходи контролю доступу до інформаційних систем банку: 1) перевірку наявності у користувача дозволу керівництва та власника інформаційної системи на такий доступ; 2) заборону одноосібного ініціювання заявки, підтвердження та надання доступу; 3) перевірку відповідності рівня наданого доступу принципу мінімально необхідного рівня повноважень; 4) періодичну перевірку відповідності наданих прав доступу користувачеві тим, що діють на момент перевірки. Банк зобов'язаний використовувати механізми багатофакторної автентифікації під час надання доступу для виконання функцій адміністрування або супроводження САБ. Банк зобов'язаний забезпечити блокування облікових записів користувачів в інформаційних системах банку в таких випадках: 1) п'яти невдалих спроб автентифікації поспіль (автоматичне блокування); 2) відсутності реєстрації користувача в інформаційних системах банку протягом 90 календарних днів; 3) звільнення користувача [25].

Також, привертають увагу норми Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України, затвердженого ПП НБУ від 4 липня 2018 року № 75 [24]. Відповідно до цього Положення банк зобов'язаний визначити критичними щодо інформаційної безпеки бізнес-процеси діяльності

банку, у яких здійснюються формування, оброблення, передавання та зберігання електронних банківських документів. Однією з вимог інформаційного забезпечення операційної діяльності є вимога щодо передавання електронних банківських документів, втрата або несанкціоноване ознайомлення з якими може завдати збитків банку, його структурним підрозділам або клієнту банку, відповідними каналами зв'язку електронною поштою або в режимі реального часу лише зашифрованими та з обов'язковим наданням підтвердження про їх отримання. Встановлено обов'язкову реєстрацію всіх подій доступу, усіх операцій та інших дій, їх фіксацію в автоматизованій системі в захищеному від модифікації електронному журналі із здійсненням постійного контролю за його цілісністю [24].

Крім того, цим актом було закріплено так зване правило «двох рук», сутністю якого є те, що операція не може бути ініційована та виконана одним користувачем системи. Виняток може бути зроблений для операцій, що здійснюються автоматично системами автоматизації банківської діяльності.

У Положенні про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України визначено обов'язок банку надавати достатню інформаційну підтримку для прийняття користувачами правильного рішення про те, яке з джерел інформації слід уважати сумнівним, а яке - достовірним [24].

Привертають увагу також деякі положення Закону України «Про електронні довірчі послуги», які стосуються банківської сфери [11]. Відповідно до ст. 9 цього Закону Національний банк України створює засвідчувальний центр для забезпечення внесення кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг у банківській системі України та кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг при здійсненні переказу коштів (учасників платіжних систем) до Довірчого списку відповідно до вимог цього Закону. До повноважень Національного банку України у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації належить [11]:

- встановлення вимог, яким повинні відповідати кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг, внесені до Довірчого списку за поданням засвідчувального центру, у тому числі вимог до їхніх програмно-технічних комплексів;
- встановлення порядку надання та використання електронних довірчих послуг у банківській системі України та при здійсненні переказу коштів;
- встановлення порядку надання послуги постачання передачі сигналів точного часу засвідчувальним центром кваліфікованим надавачам електронних довірчих послуг, внесеним до Довірчого списку за поданням засвідчувального центру, та визначення джерела синхронізації часу;
- державне регулювання з питань електронної ідентифікації у банківській системі України;
- здійснення інших повноважень у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації у банківській системі України, визначених законом [11].

При цьому спеціального нормативно-правового акту НБУ на виконання положень цього Закону поки прийнято не було.

Внесення в реєстр на сайті НБУ операторів послуг платіжної інфраструктури відповідає принципу внесення в реєстр усіх фінансових установ а підкреслить виконання функцій держави при реалізації грошово-кредитної політики, але такі структури не є фінансовими установами, а тільки суб'єктами інфраструктури. Також, додатково, необхідно визначитися з переліком операторів послуг платіжної інфраструктури, які повинні бути враховані в переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу згідно зі ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [13].

Необхідно звернути увагу на зміст Положення НБУ «Про затвердження Положення про захист інформації та кіберзахист у платіжних системах» від 19.05.2021 № 43 [14]. Дія цього положення поширюється на платіжні організації

платіжних систем та систем розрахунків, створених резидентами України; учасників-резидентів платіжних систем та систем розрахунків, створених як резидентами, так і нерезидентами України; операторів послуг платіжної інфраструктури; а також платіжні організації міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами, у частині їх діяльності на території України [14].

Серед ключових положень цього акту щодо безпеки здійснення розрахункових операцій банків можливо виділити наступні [14]:

1. Суб'єкт платіжного ринку зобов'язаний використовувати засоби захисту мережі (апаратні та/або програмні), які мають чинний на момент початку експлуатації системи захисту мережі сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок, у випадках їх застосування для захисту мережевого з'єднання між компонентами суб'єкта платіжного ринку або передавання між компонентами незашифрованої інформації без електронного підпису.

2. Суб'єкт платіжного ринку зобов'язаний налаштувати засоби захисту мережі таким чином, щоб критичні дані під час передавання даних були захищені від несанкціонованого перегляду та модифікації.

3. Нормативний акт передбачає визначення та перелік критичних даних, які по суті, замінять закріплений в Положенні про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України термін «критичні бізнес-процеси банку» [25]. Так, критичні дані - це дані, несанкціоноване використання яких призводить до порушення безпеки інформації в системі або порушення прав користувачів системи. До них належать: електронні документи на переказ; незашифровані та незахищені від модифікації дані, зчитані з електронного платіжного засобу; логіни та паролі.

4. Суб'єкт платіжного ринку для виконання операцій з переказу коштів через захищене Інтернет-з'єднання, з метою підтвердження достовірності сервера повинен використовувати сертифікати відкритого ключа, видані центрами сертифікації, які забезпечують перевірку достовірності домену та організації (гарантійна сума сертифіката не може бути меншою 10 000 дол. США) [25].

Таким чином, у ході дослідження було розглянуто деякі перспективи правового регулювання здійснення господарських розрахунків в умовах формування системи електронних платежів. На сьогодні в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та збільшення частки безготівкового платіжного обороту досить вагому роль у питаннях організації розрахункових операцій починає відігравати захист персональних даних та кібербезпека. Ряд положень НБУ, які були прийняті протягом останніх років, визначають основні вимоги до інформаційної безпеки здійснення електронних платежів. Зокрема, серія хакерських атак у 2020 році на ряд банківських установ, в ході якої з рахунків клієнтів було викрадено мільйони гривень, стала драйвером прийняття найбільш нового положення «Про захист інформації та кіберзахист у платіжних системах» від 19.05.2021 № 43. Також вимоги даного положення вимагають адаптації банківських установ під міжнародні стандарти щодо організації відповідного інфраструктурного забезпечення для здійснення внутрішніх та міжнародних розрахункових операцій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання господарських розрахунків між суб'єктами господарювання та на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Розрахункові відносини - це технологія виконання грошових зобов'язань. Обов'язковою умовою розрахунків є фінансово-правові відносини, які безпосередньо не впливають на виникнення зобов'язань між окремими сторонами, однак мають відношення до передумов проведення господарської операції. Для господарських розрахунків потрібна наявність рахунків платника, які відкриваються на підставі відповідного договору між ним і банком. Відносини у сфері здійснення господарських розрахунків за своєю природою є економічними. Мета здійснення господарських розрахунків полягає у їх відповідності нормам господарського права.

2. Правова основа здійснення розрахунків у господарській діяльності передбачає визначення чітких законодавчо регламентованих меж щодо переказу коштів між різними контрагентами, у відповідності до існуючих між ними договірних умов, які також мають певні правові рамки. Регулювання розрахункових відносин у господарській практиці завжди виникає тоді, коли на законодавчому та договірному рівнях передбачено обов'язок конкретного контрагента забезпечити своєчасно та в повному обсязі здійснення переказу коштів на користь постачальника.

3. Правові засади регулювання розрахунків з покупцями та постачальниками розкрито у багатьох нормативних документах. Усі питання, які стосуються виникнення зобов'язань між сторонами та визначення і визнання їх сум, здійснюється у відповідності до положень бухгалтерського обліку, а питання, пов'язані з урегулювання безпосередньо розрахункових операцій, регламентовані нормативно-правовою документацією НБУ. Цивільний кодекс України регулює виникнення зобов'язань між суб'єктами господарювання. Податкові аспекти регулювання розрахунків між сторонами господарських

операцій регламентовано у Податковому кодексі України. Визначення поняття договору та видів договорів здійснено у Цивільному кодексі України.

4. На сьогодні в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та збільшення частки безготівкового платіжного обороту досить вагому роль у питаннях організації розрахункових операцій починає відігравати захист персональних даних та кібербезпека. Проблематика використання інвойсів у відповідності до вимог Податкового кодексу України (статті 137.1, 137.4 та 187.1) полягає, насамперед, у часовій різниці між фактом проведення оплати (при надходженні оплати на рахунок постачальника у нього виникає податкове зобов'язання з ПДВ за умови, що передбачена передплата) та факту надання самої послуги (при підписанні доокумента, що засвідчує факт надання послуги, у платника податку виникає зобов'язання з ПДВ, за умови, якщо передбачена післяплата). Використання такого документа як акт виконаних робіт, дата фактичного здійснення платежу за послуги та дата підписання акту можуть мати різний час. До того ж, строк оплати може визначатися конкретним договором або ж бути прописаним в акті виконаних робіт. Термін постачання послуг може відрізнятись від дати оплати, дати підписання акту.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань правового регулювання розрахунків в господарській діяльності пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

1. Внести зміни до пункту 18 Наказу МФУ «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» та додати підпункт «г» у наступній редакції:

«18 (г). Непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою на момент здійснення розрахунків з постачальником».

Запропонована зміна дозволить вирішити проблему з виникнення різниць між обліковою та фактичною вартістю зобов'язань. Ці різниці виникали внаслідок того, що, приміром, сума погашення зобов'язань, які були віднесені

до підстатті балансу «Непередбачені зобов'язання» за поставку імпортованих товарів на момент переказу коштів відрізнялася від облікової вартості цих зобов'язань на момент постановки їх на баланс внаслідок виникнення відповідних курсових різниць. Запропонована зміна дозволить нівелювати наведені розходження.

2. Внести зміни до розділу III Положення НБУ «Про затвердження Положення про захист інформації та кіберзахист у платіжних системах» від 19.05.2021 № 43 та доповнити його пунктом 15 у наступній редакції:

«15. Для здійснення захисту розрахунків в електронній формі банківські установи повинні здійснювати підтримку засобів криптографічного захисту електронних цифрових ключів у вигляді цифрових токенів, згенерованих на спеціалізованих веб-платформах».

Наведена пропозиція стосується підтримки токенів до електронних грошей, що дасть можливість посилити рівень безпеки електронних платежів з використанням засобів криптографічного захисту.

3. Для усунення правових проблем з можливістю використання інвойсів як первинних документів, що можуть підтверджувати факт здійснення господарської операції, доцільним є внесення змін до Податкового кодексу України, а саме:

- додати до статті 187 пункту 1 підпункт а), який викласти наступним чином:

а) у разі здійснення оплати за товари чи послуги на підставі рахунку-фактури (інвойсу), вважати дату виставлення такого рахунку-фактури (інвойсу) датою здійснення господарської операції для тих випадків, коли платник податок не надасть підтвердження іншої дати виконання господарської операції відповідно за актом виконаних робіт».

Зазначені пропозиції щодо правового регулювання розрахунків у господарській діяльності можуть бути імплементовані до законодавства України, а також використовуватись у правозастосовній діяльності суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.06.2020).
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.05.2021).
3. Кодекс законів про працю України: Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.05.2021).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.03.2021).
6. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 15.05.2021).
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 20.06.2021).
8. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні. Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
9. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 15.06.2021)
10. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

11. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

12. Про застосування реєстраторів розрахунково-касових операцій у торгівлі, громадського харчування й послуг: Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.06.2021).

13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

14. Про затвердження Положення про захист інформації та кіберзахист у платіжних системах: Постанова Національного банку України від 19.05.2021 № 43. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 15.06.2021)

15. Про затвердження Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України: Постанова Національного банку України від 14.08.2017 № 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0078500-17#Text> (дата звернення: 07.06.2020).

16. Про внесення змін до Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України: Постанова Національного банку України від 14.01.2020 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004500-20#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

17. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Постанова Національного банку України від 12.11.2003 № 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

18. Про затвердження нормативно-правових актів з питань інформаційної безпеки: Постанова Національного банку України від 26.11.2015 № 829. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0829500-15#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

19. Про затвердження Положення про валютний нагляд: Постанова Національного банку України від 03.01.2019 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

20. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Національного банку України від 29.12.2017 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 15.06.2021).

21. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

22. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

23. Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні: Постанова Національного банку України від 28.11.2014 № 755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

24. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України: Постанова Національного банку України від 04.07.2018 № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

25. Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України: Постанова Національного

банку України від 28.09.2017 № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-17#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

26. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Національного банку України від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

27. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004 №22. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> (дата звернення: 15.06.2021).

28. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: Постанова Національного банку України від 05.11.2014 № 705. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

29. Про затвердження Переліку операцій з розрахунково-касового обслуговування, які не є об'єктом оподаткування: Постанова Національного банку України від 01.08.2017 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0073500-17#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

30. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37). Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи: IASB; Стандарт від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text (дата звернення: 15.05.2021).

31. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Мінфіну України від 08.10.1999 № 237. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 15.05.2021).

32. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Мінфіну України від 31.01.2000 № 20. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 15.05.2021).

33. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 "Виплати працівникам": Наказ Мінфіну України від 28.10.2003 № 601. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03> (дата звернення: 20.06.2021).

34. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Мінфіну України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 20.06.2021).

35. Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати: Наказ Держкомстату України від 13.01.2004 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text> (дата звернення: 07.07.2021).

36. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id=293537 (дата звернення: 12.04.2021).

37. Постанова Верховного Суду України від 7 березня 2018 року по справі № 910/10154/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72692628>.

38. Рішення Господарського суду Волинської області №97313332 від 25.05.2021 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/97313332/> (дата звернення: 08.05.2021).

39. Лист Національного банку України № 56-0007/57106 від 17.08.2017 щодо Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України. URL: https://taxlink.ua/ua/tax_explained/list-nacionalnogo-banku-ukraini-56-000757106/ (дата звернення: 07.06.2020).

40. Проект Методичних рекомендацій з управління ризиками у платіжних системах. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/metodichni-rekomendatsiyi-z-upravlinnya-rizikami-v-platijnih-sistemah>. (дата звернення: 07.07.2021).

41. Брайченко С.М., Колісник А.С., Майстренко С.В. Правові аспекти організації безготівкових розрахунків у діяльності суб'єктів господарювання. *Фінансовий простір*. 2021. №2 (42). С. 45-48.
42. Верес І. Правове регулювання електронних підписів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №3. С. 11-15. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/3/3.pdf>.
43. Гайдаржийська О.М., Костонюк О.В., Вишнеvsька В.С. Облік касових операцій та шляхи поліпшення їх організації на підприємстві. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 71-74.
44. Ганечко О.М. Напрями вдосконалення правового регулювання оплати праці в Україні в умовах євроінтеграції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. №4. С. 3-7.
45. Глібко С.В., Внукова Н.М., Дмитрик О.О., та ін. Поняття, роль та система публічних та приватних інтересів у сфері інвестиційних відносин. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу: монографія. Харків. Право, 2017. С. 252.
46. Єрмолаєва М.В. Облік грошових коштів та застосування інформаційних облікових технологій. *Вісник ХНТУСГ*. 2018. №1(23). С. 215-222. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/3083/1/23.pdf> (дата звернення: 15.05.2021).
47. Жуков І.М. Актуальні питання міжнародно-правового регулювання розрахункових відносин. *Правова позиція*. 2020. №4. С. 98-105.
48. Іванова А. Розрахунок зарплати в 2021 році: всі нарахування та утримання, «на руки» працівнику. *SmartFin*. №1. URL: 2021. <https://smartfin.ua/page/rozrakhunok-zarplaty-v-2021-rotsi-narakhuvannya-utrymannya-na-ruky-pratsivnyku> (дата звернення: 20.06.2021).
49. Кравчук О. Фінансово-правове регулювання готівкових касових операцій: (не)сучасні тенденції. *Публічне право*. 2018. № 1 (29). С. 93-98.

50. Любар О.О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями. *Агросвіт*. 2020. №1. С. 48-60.
51. Маньгора В.В. Особливості правового регулювання електронних господарських договорів в Україні. *Інформація і право*. 2019. №4. С. 68-72.
52. Мельник Т.Г., Михайленко Ю.О. Бухгалтерський облік виплат працівникам: міжнародний та національний підходи. *Perspective innovations in science, education, production and transport*. 2016. №12. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer45/97.pdf> (дата звернення: 20.06.2021).
53. Михайловина С.О. Організація обліку та відображення інформації про виплати працівникам у звітності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. № 11. С.126-129.
54. Морозова Є.П., Павленко К.А. Проблеми обліку та аудиту розрахунків з персоналом та шляхи їх вирішення. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2016. №3. С. 522-525.
55. Нікуліца Д.Р. Облік грошових коштів: проблеми та шляхи удосконалення. *Спільнота*. 2020. №9. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3427/> (дата звернення: 15.05.2021).
56. Панова Л. Деякі питання правової природи договору еквайрингу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №7. С. 47-53.
57. Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. Ринок платіжних послуг: сутність, властивості та показники розвитку. *Економіка і суспільство*. 2016. №4. С. 312-315.
58. Податкова соціальна пільга-2021: який розмір пільги та граничний розмір доходу для її застосування. *Вісник: офіційно про податки*. 2021. №2. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100022822-podatкова-sotsialna-pilga-2021-yakiy-rozmir-pilgi-ta-granichniy-rozmir-dokhodu-dlya-yiyi-zastosuvannya> (дата звернення: 20.06.2021).
59. Пожидаєва М. А. Правове розмежування оплати електронними грошима та переказу коштів при здійсненні розрахунків. *Особливості та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні: зб. матер.*

підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 15 квітня 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 254–255.

60. Пустовіт Ю.Ю. Правове регулювання безготівкових розрахунків в Україні. *Наукова спільнота*. 2018. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2267/> (дата звернення: 07.07.2021).

61. Саух І.В. Документальне забезпечення розрахунків з персоналом. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2016. № 1(19). С. 315-319.

62. Семенов А.Ю., Цирулик С.В. Тенденції розвитку FinTech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2018. № 10. С. 327-334.

63. Сичова В.В. Європейська (континентальна) модель локального регулювання трудових відносин та можливості її використання в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. №4. С. 3-7.

64. Тарасюк М.В., Кощев О.О. Інновації в глобальній цифровій фінансовій сфері: оцінка трансформацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Випуск 131. С. 94-110.

65. Трало І.М. Окремі питання нормативно-правового регулювання довгострокової заборгованості підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. №3(44). С. 97-102.

66. Чмерук Г.Г, Краліч В.Р. Цифрова нерівність в Україні: аналіз та шляхи подолання. *Молодий вчений*. 2018. № 7 (59). С. 289-293.

67. Чорненька О.Б. Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. № 1. С. 226-234.

68. Шевчук Ю.В. Оцінка використання фінансових інновацій на фінансовому ринку України. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 39-44.

69. Яценко М.С., Бондаренко А.О. Актуальні питання розвитку сектору фінансових послуг із застосуванням сучасних фінансових технологій. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 2 (107). С. 25-30.

70. Філатова Н.Ю. Правочини з використанням електронної форми представлення інформації. *Проблеми законності*. 2017. № 136. С. 40-55.